

KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

leden 2025

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

nový ročník našeho časopisu nevedu žádným hlubokým moudrem, protože často je třeba namísto filozofování řešit konkrétní záležitosti. První článek tohoto čísla otevírá otázku nad nutností pořádat v rámci našeho města novoroční a další ohňostroje. A vlastně i všeobecně téma naší obsese zábavní pyrotechnikou. Na první pohled se zdá, že jde o spíše okrajovou záležitost. Což je svým způsobem vlastně pravda. Na druhou stranu jsem netušil, na jak hodně bolestivý egocentrický puchýř vlastně tohle téma tlačí. Přesvědčil jsem se o tom po zveřejnění nové facebookové iniciativy na známém fóru Strakoňáci (viz [tento příspěvek](#)). Nejen, že jde o všeobecně výbušné téma, protože v něm zaznívají

Z obsahu tohoto čísla:

Zůstanou Strakonice městem.....	2
Retail park Prachatice.....	2
Ekošpeky - 16. Dovážení dětí do školy...	3
Objevy detektiva Ledňáčka.....	4
Svazenka - zázrak na zahrádce.....	6
Vysoký jalovec, vysoký jako já.....	7
Ztrátou končetiny proti umrznutí.....	8
Večer s dokumentem - 131. díl.....	8
Louky - dobrodružství poznávání.....	11
Poezie lednové krajiny.....	12
Sedmnáct slabik.....	13
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	13
USA.....	14

pojmy jako regulace, tradice, zábava... Diskuze čítající v tuhle chvíli již několik set komentářů také poodhalila pár myšlenkových vzorců, které jsou podle mého názoru dobře aplikovatelné i na ostatní oblasti ochrany přírody. Pokud potlačíme počáteční emoce při čtení názorů konkrétních lidí, vyvstane nám několik málo dokola se opakujících motivů. 1) Je to nedílná součást oslav, zvířata to jednou do roka nějak dají a bez ohňostrojů už náš život nebude nikdy úplný. 2) Pokud zakážeme ohňostroje, musíme zakázat také továrny, auta, letadla a myslivce. To všechno totiž také znečišťuje ovzduší a škodí zvířatům. Pokud je někde nějaký jiný problém, nemáme samozřejmě právo řešit to, co zrovna řešit chceme. 3) Dřív to nikomu nevadilo, tak proč by teď mělo? 4) Omezování čehokoli je sprosté slovo a do dnešní doby vůbec nepatří.

Foto Eva Hadová

Pokud mi tahle léčba šokem dala něco přínosného, tak určitě fakt, že hlas oponentů téhle zbytečné zábavy je silnější, než jsem si myslel. A v tom spatřuji určitou naději.

Přejeme úspěšný rok 2025 s lepšími vyhlídkami, váš Kompost. -jj-

Reakce, příspěvky, odběr: jan.juras@knih-st.cz

Archiv čísel: www.knih-st.cz/kompost

Ohlédnutí

Zůstanou Strakonice městem ohňostrojų?

Závěrem roku 2023 byla na základě výzvy Ministerstva vnitra zrušena napříč republikou celá řada novoročních ohňostrojų (viz např. [zde](#)). Sice se jednalo „pouze“ o krátkodobou sounáležitost s obětmi předloňské tragické události na Filozofické fakultě v Praze, ale přece jen se to zdálo jako součást širšího uvědomění a potvrzení slábnoucího trendu této zábavy. K symbolickému gestu se loni připojily i Strakonice. Když pak byl poprvé v historii zrušen z důvodu hnízdících čápů ohňostroj v rámci Vodňanských rybářských dnů (viz [Kompost č. 5/2024](#) a [č. 6/2024](#)) a v září oznámili ústup od tradice i organizátoři strakonické pouti (viz [zde](#)), zdálo se, že ohňostrojové zábavě zvoní pověstný umíráček.

Ale jak už to tak v této oblasti bývá, radost to byla, zdá se, předčasná. Ohňostrojové žezlo převzalo strakonické Městské kulturní středisko a naprosto nepochopitelně zařadilo pyrotechnickou show do programu největšího strakonického folklórního

Foto Lamiot

svátku - Mezinárodního dudáckého festivalu. Hlavní cena za bizarnost roku však pravděpodobně putuje zpátky do Vodňan, kde probíhala i letos na náměstí akce s názvem Mikuláš bez petard. Ano, tipujete správně - zakončená ohňostrojem. Pokud si někdo myslel, že v zimě se fauny ohrožení pyrotechnikou netýká, ve Vodňanech ho vyvedli z omylu. Ohňostroj podle očitých svědků probudil kolonii netopýrů zimující ve věži kostela Narození Panny Marie, kteří pak během produkce zmateně kroužili kolem.

Ale zpátky do Strakonice. Do ročního kulturního programu města se bohužel navrátil i novoroční ohňostroj nad Otavou, který na hladinu řeky každoročně rozpráší značné množství toxických kovů a způsobí bezesnou noc památkářům i hasičům při myšlenkách na zbytky hořlavých projektilů dopadajících do areálu středověkého hradu. Na první pohled je jasné, že tady notoricky známé a každoročně omílané negativní důsledky zábavní pyrotechniky nestačí. Všelidová zábava se zkrátka řídí jinou motivací a několik minut zábavy za desítky tisíc korun z městského rozpočtu má před vším tímhle přednost. A jelikož si podobné akce své zástupy příznivců vždy najdou, nedá se spoléhat ani na řešení v podobě účastnického bojkotu. Přesto všechno se však doba posunula natolik, že je regulace nejen potřebná, ale dokonce již na nejrůznějších úrovních probíhá. Krom odklonu samotných osvětlenějších organizátorů se v poslední době objevují pozitivní zprávy i z obchodní sítě. Některé řetězce zábavní pyrotechniku z okruhu prodávaného zboží odstraňují (viz např. [zde](#)). Úplný konec této zábavy je tedy možná blíže, než by se mohlo při pohledu z okna za silvestrovské noci zdát. Bude to však vyžadovat ještě nemalé úsilí každého z nás. K podpoře řešení strakonické otázky jsme připravili facebookovou stránku [Za Strakonice bez ohňostrojų](#), kde budou shromažďovány nejen informace, ale i hlas „z druhé strany“. Pokud chcete, připojte se. -jj-

Překopávky

Retail park Prachatice

V posledních letech zažíváme opravdový boom výstavby nákupních zón, tzv. retail center. Protože velká nákupní centra se už stavět nevyplácí, zaměřili se developeři na menší města. Nejinak by tomu mělo být i v Prachaticích. Na poli, které se nachází na okraji města v ulici Husinecká, by měla vyrůst nákupní zóna s několika obchody a parkovištěm. S nápadem zřejmě přišel soukromý majitel, který chce zhodnotit svůj pozemek. Jeho využití je v územním plánu vedeno pro bytovou výstavbu, a proto je tam v současnosti nemožné nákupní zónu stavět. Zastupitelstvo města ale našlo potřebné hlasy pro první krok, který povede ke změně územního plánu tak, aby bylo na pozemku možné nákupní

zónu postavit.

Zastánci záměru argumentují tím, že takové nákupní zóny vznikají i v menších městech. Ano, to je sice pravda, například Volary takovou zónu mají a Vimperk ji právě teď staví. Důležité ale je si uvědomit, že obě města k tomu využila tzv. brown-fieldy - tedy již zastavěné pozemky, které se delší dobu efektivně nevyužívají. V Prachaticích by retail park měl stát na orné půdě. Tedy na poli, kde se pro nás pěstuje jídlo.

A vypadá to, že zastánce záměru netrápí a ani nezajímají následky, které bude mít vznik nákupní zóny pro místní obchodníky. Malí obchodníci představují důležitý prvek místní komunity, nabízejí osobní přístup, specializované zboží, které se liší od jednotvárné nabídky obchodních řetězců. Prachatice mají poměrně malou kupní sílu a vznik retail centra bude znamenat pro mnohé obchodníky podstatnou ztrátu zákazníků. Podle dostupných informací by měl součástí retail parku být i supermarket. Opravdu potřebujeme v Prachaticích další supermarket, když v současnosti jsou tu už čtyři? Velké obchodní řetězce mají tendenci centralizovat výrobu a distribuci, což znamená, že většina jejich zisků neputuje zpět do místní ekonomiky. Malí podnikatelé naopak častěji nakupují od místních dodavatelů a investují do regionální ekonomiky. Nákupní zóny tedy mohou vést k odlivu financí z lokálního trhu a omezit možnosti pro místní podniky.

Dalším problémem je zvýšení dopravní zátěže především v ulici Husinecká a potažmo ve Zvolenské ulici a na Malém náměstí. Vypadá to, že si ani s touto záležitostí nikdo hlavu neláme. Zatím nedošlo k žádnému posouzení, jak významný vliv bude mít nárůst osobní a nákladní dopravy na plynulost silničního provozu a obyvatele, kteří žijí v okolí Husinecké ulice.

Kdo zná Prachatice, ví, že místo, které si developer pro svůj záměr vybral, se nachází v těsné blízkosti Domova seniorů Mistra Křišťana. Domovy pro seniory jsou místem, kde lidé potřebují stabilní a klidné prostředí. Bezprostřední blízkost nákupní zóny ale kvalitu života klientů domova seniorů značně sníží.

Valná většina obchodů v retail parcích je součástí nadnárodních řetězců, které využívají pro výrobu svého zboží země třetího světa. Tyto firmy si nedělají vrásky s pracovními podmínkami místních zaměstnanců ani se znečištěním životního prostředí v místě výroby a už vůbec ne s ekologickou zátěží spojenou s dopravou zboží k zákazníkovi. O mizerné kvalitě výrobků a jejich zdravotní závadnosti ani nemluvě. Čím rychleji se zboží rozbije, tím rychleji si půjdeme koupit nové, a tím rychleji majitelé řetězců vydělají. Myslím si, že kdyby zákazník, který si chce v takovém obchodě koupit něco hezkého, znal celý příběh vzniku dané věci, rád by si takovou parádu odpustil.

Pozemek v Prachaticích, kde developer usiluje o výstavbu obchodního parku, je v současnosti určen pro bytovou výstavbu. Pokud by se tedy mělo stavět na poli, bylo by pro Prachatice mnohem přínosnější vystavět zde bytové domy a založit zde lesopark, který by sloužil jako klidová zóna i pro blízké sídliště.

To, jak se zachází s veřejným prostorem, není jen věc politiků, majitelů pozemků, developerů nebo těch, kdo mají peníze. Týká se to nás všech. Pokud se v Prachaticích plánuje výstavba retail centra, které nenávratně poškodí krajinný ráz a ovlivní život ve městě, mají právo ovlivňovat vzhled města a jeho budoucnost i místní občané. Zastavme se na chvíli a podívejme se okolo sebe. Važme si krajiny a přírody ve svém okolí a zbytečně ji neničme. **Kateřina Wagnerová, Pelyněk z.s.**

Lokalita záměru, foto Kateřina Wagnerová

Ekošpeký - 16. Dovážení dětí do školy

Dnešní Ekošpek je tak trochu netradiční. Není to věc, produkt, ani služba. Je to spíš zvyk, který se vyrojil až v posledních letech a opět tak trochu promítá ducha dnešní doby. Zápletku asi zná každý, ať už má děti, nebo ne. Stačí v intervalu mezi půl osmou a osmou ráno nahlédnout do blízkosti některé ze základních škol. Samozřejmě, že fenomén určitým způsobem narůstá s velikostí města (popřípadě konkrétní školy), ale z vlastní zkušenosti vím, že ani okresní města nezůstávají pozadu.

Při vyhledávání některých dalších souvislostí na internetu jsem se nestačil divit, jak velkým problémem tato zdánlivá a dočasná „maličkost“ vlastně je. Nakolik se s ní potýkají a snaží se ji řešit třeba v některých městech sousedního Německa (viz např. [zde](#)), ale mnoho let už i v Praze (viz [zde](#)). A také jsem se dozvěděl, že dávno má i

Tradiční ráno u ZŠ FLČ ve Strakonících, foto -jj-

Právě tento poslední argument se jeví při bližším zkoumání obzvláště paradoxně. Zajištěním bezpečnosti svého dítěte totiž logicky nervózním popojížděním kolem škol ohrožujeme všechny ostatní.

Nemluvě o exhalacích. Jen pro úplnost doplňuji, že děti (zvláště ty vzrůstem nejmenší) jsou výfukovými zplodinami ohroženy daleko nejvíce, protože je dýchají v nejvyšších koncentracích hned u zdroje. A ranní zácpy na jinak málo frekventovaných komunikacích jsou k těmto situacím jako stvořené. Stranou nelze ponechat ani významně negativní edukativní podtext. Naše děti navykáme na tento na první pohled milý servis a okrádáme je tím nejen o tu trochu pohybu, ale také o návyk ostráživosti v běžném městském prostředí a provozu. Jak můžeme vychovávat bytosti s pozitivním vztahem k pohybu nebo alternativním způsobům dopravy, když v nich zakořeníme nepostradatelnost osobní automobilové přepravy i pro tak základní věc, jakou je cesta do školy?

A co s tím? V situacích, kdy v tom samotní aktéři evidentně nespátřují žádný problém, je každá rada drahá. V první řadě - pokud nedokážeme vypořádat argumenty logické, ještě není nikde psáno, že musíme děti dovážet až přímo před vchod školy. Co je vysadit někde poblíž, u domu spolužáků, aby mohli do školy dojít společně apod.? Nevím, jak to funguje dnes, ale za našich školních let by byl možná tento způsob dopravování do školy vnímán jako určité stigma ve smyslu: „Zase se nechal dovézt maminkou až ke vchodu.“

A ještě pro úplnost. V některých velkých městech (v Evropě i v ČR) byli pro neudržitelnost tohoto návyku nuceni přistoupit k dopravnímu omezení. V praxi to znamená, že před školu je zakázán většinou půl hodiny před osmou vjezd motorových vozidel (viz např. [zde](#), [zde](#) nebo [zde](#)). Většinou jsou zákazy doprovázeny informačními kampaněmi (projekt „Školní ulice“ apod.). Zda taková řešení dokáží s problémem něco udělat, ukáže asi až čas. **-jj-**

Objevy detektiva Ledňáčka

Chyby se mají napravovat – a za jednu takovou by se mohlo počítat to, že si s vámi detektiv Ledňáček zatím pořádně nepopovídal o ptačím druhu obývajícím stejně jako on břehy vod a lovicím pod vodou. Jde o skorce vodního. Jako kdyby snad proti němu jeho soused ledňáček něco měl. To ale není pravda. Tím spíš, že si navzájem nekonkurují. A tak tentokrát bude řeč právě o skorcích.

Zatímco ledňáček loví spíše v pomalejším proudu nebo i na stojaté vodě zátok, tůní, jezer apod., skorec potřebuje čisté a dostatečně čilé říčky a potoky s kamenitým dnem, kde žije hodně vodních bezobratlých a drobných rybiček. Jeho hlavní potravou jsou totiž jepice, chrostíci, pošvatky, blešivci, měkkýši, vážky, pijavice, jikry... Něco málo chytí i na břehu (brouky, pavouky, mravence...) nebo v letu, ale především využívá toho, že je mistrem v potápění. Dovede se udržet pod hladinou 2-7 sekund (ale i více – téměř půl minuty), veslovat křídly, přidržovat se nohama kamenů a dokonce je i odvalovat a slídit pod nimi! Takhle to sám popisuje v knížce Jany Martinkové „Mlynařík Jiřík“ (2008):

„Inu, chodím po dně. Ale proud je silný, musím si proto pomáhat celým tělem. My skorci to tak všichni děláme. Bystřiny jsou pro nás jako stvořené, a my pro ně. Rychlá voda je náš živel... Nahoře clona proudící vody, je tam ticho. Ale já nemám moc času se rozhlížet, hledám larvy a musím dávat

pozor, aby mě proud neshodil na kámen...“

Do vody jde skorec až dvanáctkrát za minutu. V době hnízdění jsou mláďata krmena v průměru 300–600krát za den. Už to samo je obdivuhodné, a to ještě se musí připočítat schopnost proletět padající vodní stěnu, a ještě se při tom všem skoro neustále ozývat. Zpívá nejen samec, ale i samička, oba dovedou překřičet šumění vln a buď vydávají melodické flétnovité tóny, nebo švitořivé „skver“, nebo vyřezávají ostré varovné „zit“.

Vidět je můžeme hlavně v horách, ale i v nižších polohách. Hostí je i naše Volyňka. Splést si je s nikým jiným nelze, dají se dobře rozpoznat podle tmavého peří a bílé náprsenky. Obě pohlaví vypadají skoro stejně, samička je jen o něco menší. Mladí ptáci jsou svrchu celí šedohnědí se světlými lemy per a jejich spodina je hustě, drobně skvrnitá – viz např. krátké video [zde](#). Velikost skorce je podobná jako u kosa, ale ocas je mnohem kratší. Typický je rychlý přímočarý let (zhruba 50 km/hod.), časté podřepávání a potřásání ocásku. Horní oční víčko je opeřené bíle, a tak je na tmavé hlavě nápadné při mrkání. To se děje velmi často (40–50krát za minutu) a je to, vedle ochrany oka, zřejmě součástí dorozumívání v rodině.

Hnízdo bývá na břehu mezi kameny nebo kořeny stromů. Oblíbené jsou také výklenky na lidských stavbách (třeba na mostech), prostor za vodní stěnou na splavu a podobně. Vnější koule s postranním vchodem je postavená z různých druhů mechu, vnitřní kotlinka je spletená z jemných trav a výstelku tvoří listí a někdy i peří a chlupy. Materiál na vnější část je sbírán mokrý, a ještě je i namáčen do vody – viz video Lukáše Picha [zde](#). Jak potom vysychá, konstrukce hnízda se zpevňuje.

Mokrý jsou i listy nasbírané na výstelku. Alois Mikula v knize „Jak žijí“ (1965) o tom vypráví toto: „... Před uložením namáčeli toto listí – šlo hlavně o bukové z předchozího roku – do potoka. Jestliže namočený list po zatřepání pleskal kolem hlavy ptáka jako mokrý hadřík, byl dobrý a putoval dovnitř hnízda, kdežto zůstal-li tuhý, pták jej pouští. List musel dobře přilnout k vnitřní stěně hnízda a tomuto požadavku každý nevyhovoval. Proto stavba hnízda trvala hodně dlouho...“

Foto Vilém Hrdlička

Hnízdo je udržováno v čistotě. Váčky trusu mláďat jsou nejdříve odnášeny rodiči, později mladí vystřikují trus otvorem ven. Staří odstraňují pokálené listí, načež jdou k vodě, ponoří hlavu a silně jí pod hladinou třepou.

Skorci ochotně přijímají i polobudky připravené lidmi, viz např. článek v Ptačím světě č. 2/2012 - [zde](#). Nebojí se ani městského prostředí, a pokud mají kvalitní vodu a její příhodné okolí, rádi se zdržují stále na stejném místě. Určitý pohyb podél toku ale vykonávají, aby se mísily populace a předešlo se páření mezi příbuznými jedinci.

Problémem jsou splachy škodlivin, eroze, zpomalování toků, regulace břehů, zastavování dosud volných ploch atd. a někdy i přímé pronásledování ze strany rybářů, např. ve Středomoří. Otakar Štěpánek v knize „Oživené vody“ (1954) dokládá, že se to dělo dříve i u nás. Na plůdkových rybnících se kvůli „pytlačení“ kladla na pstruhárnách železa dokonce i na ledňáčky a bylo to zákonem dovoleno! Zdůvodňovalo se to nutností zajistit dostatek obživy pro lidi a nepřenechat ani tu trochu ulovených rybek nikomu jinému. Zní nám to jako barbarství i ve vztahu k chudým minulým časům, vidíte, a přitom podobně sobecky se lidé běžně chovají i v případě, že mají všeho dost...

Hlavní možnost ochrany skorce spočívá v zachování biotopů a zamezení úbytku potravy. K nebezpečným jevům patří mimo jiné okyselování toků, způsobené průmyslem, ale i výsadbami čistě jehličnatých lesů podél řek. V kyselé vodě stoupá koncentrace hliníku, která negativně ovlivňuje druhové složení a početnost vodních bezobratlých. Ve hře je také snižování dostupnosti vápníku pro tvorbu vaječných skořápek a pro růst kostí u mláďat. Publikace „Pták roku 2009“ uvádí varovné údaje z Walesu, kde při vzestupu kyselosti vody (poklesu pH) o hodnotu 1,7 byl zjištěn pokles početnosti skorců z 9 na pouhé 1–2 páry (viz [zde](#)).

I když už toho bylo řečeno hodně, detektiv Ledňáček má pro vás ještě své obvyklé tři otázky:

- Pro dospělé: Jak je skorec vybaven pro svůj mimořádný způsob života?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Zůstává skorec stejně jako ledňáček u nás i přes zimu?
- Pro rodiny s batolaty: Podvádí někoho pták Podvodník z knížky Ondřeje Sekory „Uprchlík na ptačím stromě“?

Odpovědi najdete na straně 13. **-ah-**

Svazenka - zázrak na zahrádce

Svazenka vratičolistá (*Phacelia tanacetifolia*) se začala více objevovat v repertoáru zemědělců a zahradníků teprve nedávno. U první jmenované skupiny je tato jednoletá bylina často využívána pro vykrytí legislativně dané, i když stále ještě velmi nedostatečné povinnosti ponechávat menší část zemědělských ploch mimoprodukčním funkcím. Na zahrádkách může rostlina plnit i funkci okrasnou. Pro oba cechy je pak společné využití svazenky jakožto zeleného hnojení a samozřejmě k podpoře opylovačů. Ale k tomu se ještě dostaneme. Tento chvalozpěv zveřejňuji až po nabytí vlastních praktických zkušeností s touto takřka zázračnou bylinou. Pokud jste vlastníky zahrádky nebo jiného obdělávatelného pozemku, rád bych vás nakazil nadšením a povzbudil k nákupu osiva pro plochu jakékoli velikosti. Vítězů takového rozhodnutí bude hned několik.

Rostlina původem ze Severní Ameriky je u nás označována jako neofyt - tedy nepůvodní, zdomácnělý druh. Expanzivní nebo invazivní projevy u ní nejsou pozorovány, což je dáno zejména nároky na přezimování (semena vcházejí ještě na podzim a mladé rostliny nesnášejí delší mráz). Z těchto důvodů je druh vhodný právě pro zemědělské nebo zahrádkářské použití, neboť nezapleveluje pozemky. Vyznačuje se rychlým a

Foto -jj-

sáhneme kvetení svazenky zhruba v druhé polovině září. Tedy v období, kdy je přirozené pastvy pro opylovače již poskrovnu - zejména v dnešní intenzivně obhospodařované krajině.

Na tomto místě nezbyvá než podotknout - vyzkoušejte a uvidíte. Výsledek je opravdu hotovým hmyzím rájem. Samotářské včely, pestřenky, čmeláci... a hukot slyšitelný z několikametrové vzdálenosti. Květenství navíc postupně dorůstá, pastvu tak porost poskytuje minimálně měsíc. Osobně jsem pozoroval hmyzí rej na svazence ještě v teplejších dnech závěru října. Co hraje pěstování v pozdním létě také do karet, je odolnost rostliny proti suchu. I když rychlejších výsledků samozřejmě dosáhneme s občasnou vydatnou zálivkou. Svazenku je možné také vysévat ve směsi s ostatními podobnými plodinami na zelené hnojení (např. hořčicí), ale výsledek je nejistý. U těchto agresivněji rostoucích druhů většinou jedna rostlina přetlačí ostatní a pozemek ovládne. Určitě tedy není na škodu „obětovat“ vždy jeden záhon ve prospěch svazenky samotné. Pokud máme prostor pro experimenty, můžeme osít několik částí pozemku v intervalu 3-4 týdnů a zajistit tak kontinuitu hmyzí pastvy pro značnou část sezóny. Je také použitelná do produkčních polykultur a jiných permakulturních aplikací - svazenkou můžeme prosívat po sklizni uvolněné plošky záhonků v prakticky libovolné roční době. Jenom při výsevu zhruba od poloviny srpna později již svazenka nestihne nakvést; každopádně její funkce vegetačního pokryvu a zeleného hnojení tím zůstává nedotčena.

Svazenka vratičolistá je někdy využívána pro cílenou podporu včely medonosné pěstováním na větších zemědělských plochách. Zde je samozřejmě přínos pro jiné druhy opylovačů diskutabilní zejména s ohledem na konkurenční vztahy. Těžištěm přínosu je tedy určitě možnost vytvořit v rámci zahrádek a dalších pozemků síť těchto ostrůvků hmyzí biodiverzity napříč tvrdě zkoušenou krajinou nebo nehostinných prostorů měst. Skoro nic to nestojí a je to velká podívaná. Určitě to vyzkoušejte. -jj-

Vysoký jalovec, vysoký jako já

"Vysoký jalovec, vysoký jako já, přeskoč ho, má milá, rovnýma nohama..." Těmito slovy začíná známá moravská lidová písnička. Míněn je pak samozřejmě **jalovec obecný** (*Juniperus communis*), kdysi u nás celkem hojný mrazuvzdorný a vytrvalý jehličnan pastvin, osluněných strání, písčín, sušších skalnatých míst a lesních světlin. Bohužel kvůli řadě negativních zásahů do krajiny a se skoro úplným zánikem pastvinářství postupně zmizelo mnoho vhodných biotopů této elegantní dřeviny. Dnes se tedy s jalovcem v naší přírodě setkáme již jen poměrně zřídka, navíc spíše rozptýleně a jednotlivě, ve větších skupinách už pouze málokdy.

Na území naší republiky ve volné přírodě roste především **nominální poddruh jalovce obecného** (*Juniperus communis subsp. communis*), který je dnes hodnocen jako ohrožený druh tuzemské vegetace (kategorie C3). Ten se dá v menším či větším počtu roztroušeně najít v zásadě na celém území státu. Jde o vzpřímeně rostoucí keř nebo menší strom s jedním i více kmeny, dosahující výšky 1-12 (zřídka až 15) metrů. Dalším poddruhem jalovce je potom **jalovec obecný nízký** (*Juniperus communis subsp. nana* / též *subsp. alpina* / rovněž var. *saxatilis*). Ten se nalézá jenom ve vyšších polohách (podhůří a horské pásmo) Krkonoš, Jizerských hor a Hrubého Jeseníku. Oproti nominálnímu poddruhu se vždy jedná o hustý a nízko u země bohatě větvený keřík dorůstající maximální výšky okolo 1 metru. Jeho výskyt je daleko vzácnější a tato dřevina je kvůli malému počtu přirozených stanovišť ještě více ohrožená. Řadí se tudíž do kategorie C2b (taxon silně ohrožený a ustupující), a podléhá navíc i legislativní ochraně.

Rozložitý jalovec obecný s více kmeny (PP Kozlovská stráž), foto Alan Šturm

Jalovec obecný je druh jehličnaté dřeviny a jako takový patří podle současné a obvykle uznávané taxonomie mezi semenné rostliny (*Spermatophyta*), do skupiny nahosemenných (dříve *Gymnospermae*; nově *Acrogymnospermae*), oddělení jehličnanů (*Pinophyta*), třídy jehličnatých (*Pinopsida*), řádu borovicotvarých (*Pinales*; někdy však stále řazen do řádu cypřišotvarých - *Cupressales*) a čeledi cypřišovitých (*Cupressaceae*). Jehlice jalovce vyrůstají v trojčetných přeslenech, jsou rovné a dlouze zašpičatělého tvaru, od větvičky odstávají, dlouhé jsou 10-18 mm a široké nanejvýš 1,5 mm, barvy šedozelené. Jalovec kvete vždy v dubnu a květnu, přičemž existují samostatní samčí a samičí jedinci (rostliny dvoudomé). Na obou se objeví šištice (lat. *conus*), tedy soubor listenů a semenných šupin, na nichž vyrůstají nechráněná vajíčka (proto nahosemenné). Samčí šištice bývají delší (4-5 mm), žluté barvy a vejčitého tvaru; oproti tomu samičí šištice měří jen 2 mm a jsou zelené. Pyl mezi rostlinami přenáší vítr (anemogamie). Zhruba po 18 měsících od opylení na samičí rostlině postupně dozrávají plody lidově zvané jalovčinky. Jedná se o tmavě modrou až černou, suchou, kulatou a bobuli podobnou zdužnatělou šištici (*galbulus*) o průměru 4-12 mm, uvnitř které jsou uložena semena. Plody jalovce rádi konzumují hlavně ptáci, s jejichž trusem se následně semena nejčastěji šíří.

Plody jalovce (jalovčinky) v různém stupni zralosti, foto Alan Šturm

Jalovec obecný je původním druhem nejen u nás, ale ve většině Evropy, v jihozápadní Asii a v odlišných varietách též v Severní Americe. Jako nepůvodní (adventivní) druh byl poměrně nově zaznamenán i na severu Patagonie. Snad všude ve svých domovských oblastech sehrával (a často ještě sehrává) významnou úlohu v místní kultuře, léčitelství i kulinářství. Jalovcové dřevo a šištice mají antiseptické, protizánětlivé, antioxidační, antivirové a močopudné účinky. Ze sušených šištic se dá připravit léčivý odvar pomáhající např. při revmatu, artritidě, potížích s močením, při kataru průdušek nebo při zažívacích obtížích a nechutenství. Ze dřeva jalovce i šištice lze také destilovat olej. Ten je ovšem slabě jedovatý, takže se nedoporučuje jeho déletrvající užívání. A těhotné ženy či osoby s onemocněním ledvin by se ho vůbec měly vyvarovat. Olej ze šištic se rovněž tradičně využívá k výrobě oblíbené jalovcové (gin) a mladé větvičky jalovce k aromatizování likéru známého jako borovička. Sušené šištice se dají přidat do různých marinád (zejména u zvěřiny) či do pikantních huspenin a paštik. Zralé šištice kromě toho všeho můžou ještě sloužit k barvení v odstínech šedé nebo khaki. Jalovco-

vé dřevo se díky své kořenné vůni (dána přítomností vysokého obsahu silic) znamenitě hodí k uzení masa.

Větvičky a šištice jalovce používaly v léčitelství i magii některé domorodé kmeny Severní Ameriky, např. Čejeni, Navahové nebo Černonožci. K dochucování jídel i k léčení jalovec hojně sloužil také ve starém Řecku a Římě. Vonným kouřem, vzniklým pálením jeho větviček, se tehdy rituálně očišťovaly chrámové prostory. Někde zase býval v lidovém prostředí zavěšován k domovním dveřím jako ochranný prostředek proti zlodějům, zlým silám a kletbám. Ve středověku a raném novověku se též páčil v pokojích nemocných, v ulicích a na jiných veřejných prostranstvích, jelikož se věřilo, že dokáže pročistit vzduch a zabránit dalšímu šíření např. morové nákazy, která v oněch dobách bývala mylně spojována právě se špatným povětrím. V mnoha francouzských nemocnicích byl tento způsob dezinfekce praktikován dokonce ještě během epidemie černých neštovic v roce 1870 (sic!).

Zástupce nominátního poddruhu jalovce obecného najdeme pochopitelně rovněž v našem regionu, dokonce přímo v některých příměstských lesích (Hliničná, Ryšovy, Tisovník) a v místních částech Strakonice (Dražejov, Střela). A zrovna tak i v okolí některých zdejších vesnic (kupř. Řepice, les Chlum u Rovné, vrch Zbuš a PP Sedlina u Rovné, Domanice, Krty-Hradec, Hubenov, Kapsova Lhota, Libětice, Němětice, Nihošovice). Obvykle se jedná o nálezy pouhých osamocených jedinců, někdy pak malé skupinky v řádu jednotek kusů. Na takovou řídce rostoucí skupinku jalovců různé výšky i tvaru jsem narazil v lesích severně od Třebohostic. Zvláště pěknými exempláři jalovců se můžeme pokochat na území přírodní památky Kozlovská stráž poblíž Střelských Hoštic. **Alan Šturm**

Použité zdroje:

- 1) HURSTOVÁ, K.: Pozoruhodný svět bylin, vydání první, Euromedia Praha 2019.
- 2) *Juniperus communis* L. - jalovec obecný / borievka obyčejná, botany.cz
- 3) *Juniperus communis* - jalovec obecný, pladias.cz
- 4) *Juniperus communis* var. *saxatilis* - jalovec obecný nízký, pladias.cz
- 5) NOVÁK, J., SKALICKÝ, M.: Botanika, vydání 4. - rozšířené a upravené, Nakladatelství Powerprint, Praha 2017.
- 6) SPOHNOVÁ, M., GOLTE-BECHTLEOVÁ, M., SPOHN, R.: Co tu kvete? Originální průvodce přírodou, vydání druhé, Euromedia Praha 2021.

Ztrátou končetiny proti umrznutí

O pavoučnici sněžné (*Chionea lutescens*) byly již základní informace v Kompostu [č. 3/2016](#). Tato bezkřídlá moucha se objevila i v pořadu Meteor 13. 1. 2024 v povídání prof. Jaroslava Petra (viz [zde](#)). Vědci totiž zjistili, že se pavoučnice brání umrznutí tím, že se zbavuje zamrzající končetiny. Když se v končetině vytvářejí ledové krystalky, uvolňuje se teplo, které pavoučnice vnímá, a v tom okamžiku končetinu mezi stehnem a kyčlí pomocí svalů odškrtní. Může tak přijít až o polovinu svých končetin, kterých má jako zástupce hmyzu šest, a přitom se stále dokáže pohybovat. Ztracená končetina ovšem nedorůstá. Proti umrznutí používá také své tmavší zbarvení a tvorbu speciálních cukrů v těle. Ztráta končetiny sloužila u pavoučnic původně jako obrana proti nepříteli. V mrazu je však nepřítel méně. Zajímavé také je, že dospělci pavoučnic nepřijímají potravu. V lednu by měly být tyto „ledové mouchy“ neaktivnější, protože samečci vyhledávají samičky k páření. Samečka s klíšťkami na zadečku a chybějící končetinou jsem vyfotila u Chanovic 17. 1. 2024 na sněhu u hájovny v lese Chlum, samička s teleskopickým kladélkem ze 16. 1. 2016 je ve výše zmíněném čísle Kompostu.

Eva Legátová

Foto Eva Legátová

Večer s dokumentem - 131. díl – Továrna na psí prachy

Konečně je to tady. Konečně se podařilo natočit dokument o psích množírnhách. To, že se objevil na obrazovce celostátní televize v hlavním vysílacím čase a nyní je k dispozici v i-vysílání, je něco jako příjemný a velmi potřebný bonus. O množírnhách zvířat se totiž už dlouho ví. Legislativa je na ně však zatím krátká, státní orgány laxní nebo bezzubé a jako u mnoha dalších věcí je největším problémem lhostejnost nemalé části populace, která tento byznys štědře dotuje svými penězi. Osvěta je tak alfou a omegou možné cesty ke zlepšení situace.

Investigativní hodinový dokument nejen seznamuje veřejnost s hlavními aspekty a úskalími tzv. množírny, ale navíc obsahuje i dějovou linku fingovaného nákupu od konkrétního problematického chovatele i rozkrytí celého podnikatelského modelu.

Pokud jsme si mysleli, že nová legislativa definující od 1. 2. 2021 množírny pomůže nějak zásadně v boji s tímto způsobem týrání zvířat, asi jsme byli příliš naivní. Vyrojila

TOVÁRNA NA PSÍ PRACHY

v řešení problematiky sexuální predace mladistvých na internetu, mohla by být podobným způsobem rozkrývána i síť množitelů. Stačilo by jenom chtít. Zvláště pokud se většina prodeje zvířat odehrává prostřednictvím zcela běžných inzerátů na internetu.

Čím je vlastně tento byznys živěn? Je to v první řadě touha lidí poříditi si štěně konkrétní (většinou malé) rasy psa. Nedílnou součástí je také úvaha, jak by se dalo ušetřit pěkných pár tisícovek pořízením „nepapírového“ zvířete (bez průkazu původu - PP). A ruku v ruce s tím jde nezáměr, nevzdělanost a nekritická důvěra k obchodujícím osobám. A pak taky samozřejmě změkknutí ve chvíli, kdy už má člověk to roztomilé stvoření v ruce. Mnohdy se k tomu může přidat i zachranitelský komplex, pokud je na první pohled jasné, že se zvíře nenachází v ideálních podmínkách.

Dá se na první pohled poznat, že se chystáme uzavřít obchod se zvířetem z tzv. množírny? Zcela jednoznačně ne, ale o určitých vodítcích je samozřejmě řeč v dokumentu. Leccos napoví už styl inzerátů, u konkrétního psa pak údaje v očkovacím průkazu, způsob předávky atd. Film se také věnuje rozboru zdravotního stavu nebo chování zvířete, což může být indiciemi odrazujícími před uzavřením obchodu. Varuje také před komplikacemi, ke kterým může dojít v průběhu času u štěňat z množíren.

Velmi zajímavou informací bylo zveřejnění statistických údajů, podle kterých se byznysu v této oblasti věnují převážně starší ženy. Ve filmu rozkrývaná modelová „síť“ sestávala ze dvou důchodkyň, které navzdory prvotnímu dojmu velmi sofistikovaně plánovaly a dotahovaly své obchody s desítkami psů do konce. V závěru filmu nechybějí záběry z policejního zátahu (domovní prohlídka) u jedné z dam a nalezení otřesné množírny s cca stovkou zvířat. Tristní je zde zejména fakt, že nemovitost už byla v minulosti SVS několikrát kontrolována (bez zjištění závadných praktik). A i když byla policií pravděpodobně odvedena kvalitní práce při zajišťování důkazního materiálu, případ nebyl do zveřejnění dokumentu vyřešen. A jak už to tak v podobných případech bývá, může se stát, že celá záležitost vyšumí do ztracena.

Nejvíce skličující je však šíře poptávky. Během fingovaného nákupu je velmi dobře ukázáno, že množitelé nemají s udáváním svého „produktu“ vůbec žádný problém. A že za každým zájemcem, který nakonec svůj nákup neuskuteční, stojí minimálně dva další. Já však stále věřím, že by veřejnost (i na základě tohoto filmu) mohla vzít rozum do hrsti a více se zamýšlet, komu dává své peníze při tak odpovědném kroku, jakým je pořízení domácího mazlíčka. Relevantní informace leží na stole.

Dokument *Továrna na psí prachy* je k dispozici [zde](#). -jj-

Pozvánky - leden 2025

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Kurzy zdravého vaření

úterý 14. 1., nebo čtvrtek 16. 1. Vždy od 18 hod. na ZŠ Povážská (Nad Školou 560, Strakonice)

Další sezóna kurzů probíhá 1x měsíčně do května. Jednotlivé kurzy na sebe nenavazují, hlásit se můžete i jednorázově. V této sezóně se budeme věnovat receptům světových kuchyní ve zdravějším rostlinném provedení. Tématem lednového kurzu bude **Thajsko**. Kurzovné 150 Kč, lektor Ing. Jan Juráš.

Přihlašování: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244.

Zelené otazníky - Co můžeme dělat s úbytkem ptáků v naší krajině?

středa 22. 1., 18 hod., společenský sál ŠK (III. nádvoří strakonického hradu), vstupné dobrovolné

Ptáků v české krajině setrvale ubývá, čím je to způsobeno? Jak funguje výkup území prováděný Českou společností ornitologickou? Jak vznikl ptačí park Zbudovská blata a jaké má další plány? Jsou u nás další podobné rezervace? Jak může pomoci každý z nás? Na tyto otázky se pokusí odpovědět člen ČSO, správce parku Zbudovská blata **Kryštof Chmel**. -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Přírodovědná procházka do okolí vrchu Vlčiny

ÚT 7. 1. Sraz v 9:15 před strakonickým nádražím. V 9:23 jede vlak **do Předních Zborovic** (příjezd v 9:30), dál půjdeme celkem cca 10 km po zpevněných cestách a případně i terénem **na Vlčiny, do Radošovic, Mutěnic a zpět do Strakonice**.

Pondělní zastavení

PO 20. 1. Setkání s literaturou, tentokrát **se vzpomínkami Elišky Krásnohorské**. Od 16:00, pobočka ŠK Za Parkem.

Ledňáčci

Schůzky rodin se zájmem o přírodu, tradice a lidové hry. Pro děti všeho věku (i v kočárku) s rodiči, prarodiči apod. Přicházet mohou i dospělí bez dětí nebo starší školáci bez dospělých. Pomoc při vedení programu je vítaná, ale není nutná. Chodit lze i nepravidelně. **Sraz v 16:00 před zámekem u vývěsky ŠK**. V lednu bude schůzka jen jedna, a to ve **čtvrtek 9. 1. Ukážeme si výrobu jednoduchého kalendáře na nový rok**.

Bližší informace:

Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. Kontakt: 380 422 720, tereza.machkova@knih-st.cz. -ah-

Drobné smetí

Vznik NP Křivoklátsko má zelenou

V rámci novely zákona o ochraně přírody a krajiny vláda podpořila vznik národního parku na území současné CHKO Křivoklátsko. Měl by vzniknout v roce 2026. Více informací viz [zde](#).

Na Aljašce došlo kvůli globálnímu oteplování k masivnímu úhynu ptáků

Až milióny jedinců alkounů úzkozobých uhynuly u Aljašky z důvodu bezprecedentního oteplení oceánu. Podle zveřejněných informací jde asi o polovinu místní populace. Více se dočtete [zde](#).

Konec uhlí v ČR byl stanoven

V rámci plánu české zelené politiky byl určen rok vypnutí energie z uhlí (2033). Byl určen také energetický mix, který by měl vést k naplnění unijních emisních cílů. Více informací se dozvíte [zde](#).

Uplynulý rok byl nejteplejším v měřené historii

Ačkoli rok 2023 přepisoval v tomto ohledu tabulky, loňské průměrné teploty jej přeskočí. Trend výrazného a extrémně rychlého oteplování tak pokračuje. Více viz [zde](#).

Další obchodní řetězce ustoupily od prodeje živých kaprů

Zdá se, že kruté vánoční „tradici“ zvoní umíráček. Po řetězcích Lidl a Billa vystavilo STOPku kádím s živými rybami i Tesco. I když se jedná o zajímavé gesto, osud zvířat leží stále na ramenou samotných spotřebitelů. Více se dočtete [zde](#). -jj-

Louky - dobrodružství poznávání

Znáte ten pocit, když vezmete do ruky nějakou knížku a už po prvních několika stránkách víte, že to bude „zatraceně dobrý“? Bez mučení přiznávám, že tohle byl u mě ten případ. Bez přípravy ve formě přečtení anotace nebo recenzí jsem vlastně zprvu tak nějak nevěděl, jak může být kniha o loukách pojata. Dostalo se mi něčeho, co se neostýchám označit za vzor pro populárně-naučné publikace.

Všeobecný název knihy vás nejdřív nechá na pochybách, do čeho vlastně jdete. Možná čekáte atlasové, nebo naopak až příliš atmosférické pojetí. Následně zjistíte, že obsahuje všechny podstatné ingredience - srozumitelně pojatá vědecká data, historické reálie, takřka detektivní zápletku, skvělé fotky i grafiky a trochu té poetiky (protože téma luk si ji určitě zaslouží).

Knihu, kterou vydalo nakladatelství Academia v loňském roce, má na svědomí kolektiv autorů (výzkumných pracovníků) z průhonického Botanického ústavu Akademie věd ČR kolem prof. RNDr. Františka Krahulce, CSc. Ti značnou část svých profesních drah zasvětili dlouhodobému výzkumu krkonošských luk a své poznatky, zkušenosti a data přetavili mimo jiné v tuto publikaci. Nečekejte však suchopárné shluky latinských názvů, dostane se vám vzhledu do tematiky tak skutečného, že po

zavření knihy budete mít neodbytné nutkání nabrousit svou kosu a vyrazit na nejbližší louku podpořit místní biodiverzitu.

V deseti hlavních kapitolách text osciluje mezi třemi hlavními okruhy. Poodhaluje historický kontext hospodaření na krkonošských loukách; pokouší se odpovědět na otázku, proč klesá luční biodiverzita a co se s tím dá dělat. Pouští se do poutavého zkoumání v problematice rostlinné fyziologie. Spolupracují nějak druhy lučního společenstva? Je jejich soužití neustálým konkurenčním bojem? Nebo jsou jejich vztahy víceméně neutrální a každý druh využívá prostředí tak nejlépe, jak zrovna dokáže? Interakce mezi rostlinami jsou navíc zasazeny do kontextu lidské společnosti, čtenáři tak budou velmi povědomé. Ale nečekejte žádné emocionální nebo ezoterické závěry ve stylu Petera Wohllebena. Vše je podloženo tvrdými daty z vlastních výzkumů. A do třetice - kniha nahlíží do neméně zajímavé oblasti samotné vědecké práce. Prezentované výsledky by se samozřejmě neobešly bez dlouholetých mravenčích výzkumů. Rozplétání záhady lučního života totiž předcházelo náročné rozplétání jednotlivých stébel, kořínek a trsů a neméně náročné statistické vyhodnocování tisíců botanických údajů.

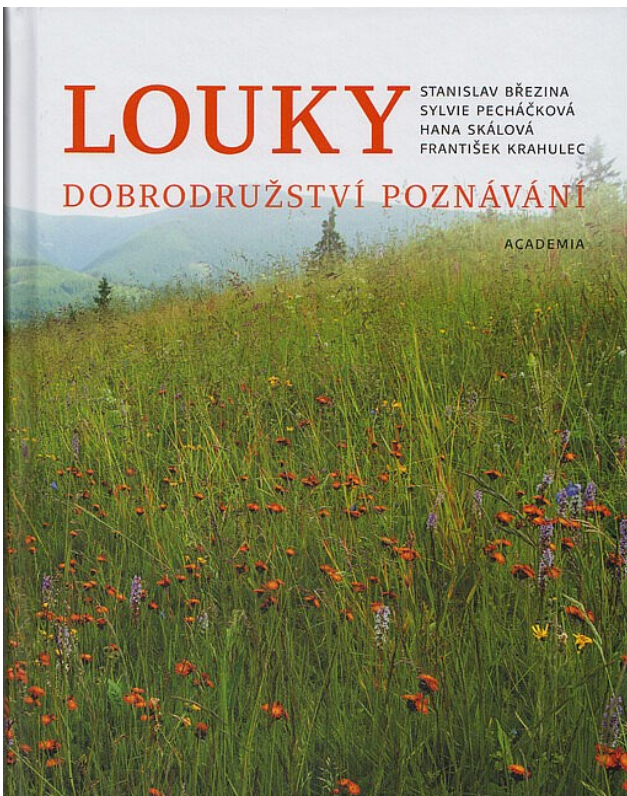
Každá z deseti zmiňovaných kapitol je do určité míry samostatným textem, který přichází na kloub určité botanické záhadě zasazené do makrosvěta lučního porostu. A přináší neotřelý pohled na běžné souvislosti. Intuitivně známé je např. rozmnožování rostlin pomocí květů a

semen. Na louce je však v některých ohledech podstatnější „rozlézání“ prostřednictvím oddenků. Věděli jste, že rostliny mohou takovým způsobem urazit za sezónu i vzdálenosti v řádech metrů? A že si dokážou prostřednictvím oddenků posílat i živiny? Drobné koříčky některých rostlin umí také slídit ve svém okolí po živinově bohatých půdních agregátech. Nad povrchem zase byliny soutěží o světlo s trávami. A barvami svých květů o různé opylovače. Tyto a mnohé další záhady na stránkách knihy ožívají a docházejí svému rozuzlení.

I když se hlavní část textu týká konkrétních krkonošských lokalit, mnohé poznatky jsou samozřejmě aplikovatelné i na luční porosty všeobecně. Louky v Krkonoších jsou však významné svou neuvěřitelnou rozmanitostí. Ta je způsobena prolínáním specifických společenstev horských hřebenů s běžnějšími druhy nižších partií. V menším měřítku je tak biodiverzita některých karpatských luk přirovnávána k té amazonské.

Ač je směřování knihy poeticky pozitivní, obsahuje i tíživé poznatky o mizející rozmanitosti. „*Od roku 1850 ubylo v Evropě dle kvalifikovaného odhadu více než 90 % květnatých luk.*“ Navíc jsme si podobně jako u běžných smrkových lesů tak nějak navykli vnímat ty zbývající produkční louky, na jaře zbarvené záplavou pampelišek, obdivným okem. A ty nejcennější lokality mizí divokým tempem vinou nové výstavby, zarůstání stromy nebo intenzivního obhospodařování.

Problém klesající rozmanitosti luk však není ani zdaleka jenom soubojem mezi rozpínavostí člověka a divokou přírodou. „*V současnosti jsme navykli vnímat jako pravou přírodu jen tu beze stop po lidské činnosti. Květnaté louky jsou důkazem, že člověk s přírodou mohou konat i ve vzájemné souhře.*“ A tady se dostáváme k té nej-

zapeklitější otázce. Pokud vznikla rozmanitost luk i nemalým přispěním nezamyšleně šetrného obhospodařování porostů člověkem, jak tuto stránku posílit v dnešní době, kdy převážná část hodnotných luk buď mizí, nebo je až příliš tvrdě ždímána pro finanční zisk? Určitým směrem jsou ochranné projekty realizované s místními hospodáři, kteří plochy využívají dle předem stanovených pravidel. Zásahy jsou kombinací extenzivní nebo střídavé pastvy nízké intenzity a promyšleného systému sečí, přizpůsobeného konkrétní situaci. V knize se také dočtete, proč má mezi všemi managementy výsadní postavení stará dobrá kosa stínající porost zhruba ve výšce 10 cm. A proč není vhodná sekačka nebo mulčování.

Na závěr nezbývá, než knihu všemi deseti doporučit. Botanickou detektivku zasazenou do prostředí Krkonoš, jedinou svého druhu, najdete ve fondu Ekopradny ŠK. *-jj-*

Poezie lednové krajiny

Rád chodím do přírody, na louku nebo do lesa. Mám při tom zpravidla slavnostní pocit jako při vstupu do kostela. Může to být architekturou prostoru, ale je to především energií místa a jeho vyzařováním. Některé dojmy z procházky si zapisuji ve formě veršů. Tyto jsou například ze zimní procházky na Krušlovsku.

*V bílé pláni
v hradbách lesů
mé stopy kráčí vedle srnčích
zastavit se znamená chlad
sesul se zmrzlý sníh
zašustí v suché trávě
mé stopy kráčí vedle srnčích
po úderech datla
vstoupí tichem
důvěra
a dívá se mi z očí*

Foto -jj-

Je to jistě přirozený instinkt, který nutí člověka chodit do přírody a hledat tam právě onu energii. Vnímání se zbystří, mysl uklidní a člověk nemusí myslet na starosti všedního dne. Může se naladit na něco hlubšího v našem nitru. Také si odpočine a načerpá sílu. To, že lze procházení se přírodou nazvat meditací či terapií, je také namístě. Stejně jako termín mindfulness neboli všímavost, setrvání v přítomném okamžiku, v bdělé pozornosti. Což působí na roztěkanost současného světa jako lék. A proto se objevují i knihy a metody, jak proti této roztěkanosti bojovat, pokud už člověk zapomněl, že má lék na dosah. Např. v Japonsku se objevila preventivní terapie shinrin-yoku, což lze přeložit jako "koupání se v lese" nebo "nasávání lesní atmosféry." Tato metoda napomáhá duševnímu zdraví a vede k opětovnému navázání vztahu s přírodou a její ochraně. Ve výzkumech se také zjistilo u lidí, kteří tráví svůj čas v přírodě v lese, že mají lepší imunitu, nižší krevní tlak nebo je to údajně i částečnou prevencí před rakovinou.

Snažil jsem se najít v archivu svých textů takový, který by korespondoval s výše uvedeným, a našel jsem pár veršů z roku 2016, které vystihují také můj vztah k procházkám do přírody.

*...psát je jako trhat květiny
lepší ukázat
místo kde kvetou
jsou fialové
nevím jak se jmenují
to není třeba znát
malé rostou na jižní straně
sluneční světlo tam vchází
tiše jako plachá laň
poblíž mechů
i ty tam můžeš přijít
uvolnit se
otevřít*

*nikdo se o tom nedozví
že se lidé radují
či nacházejí klid
jen tak zčistajasna
z věcí prostých
a nemají k tomu důvody
třeba teď a
třeba tady
třeba vprostřed přírody
poezie je
vyjít na kopec
poezie je zastavit se
a pozorovat*

poezie je bahno z cesty na podrážce
poezie je přímka slunečního svitu
oknem do oprýskaného sklepa
poezie je zanechat tohoto
čtení a zastavit se

vyjít ven
vyjít za barák
vyjít na vzduch
vyjít do lůna přírody

Michal Štěpánek

Listovka

Sedmnáct slabik

Zkoušeli jste někdy vymyslet haiku? Jste-li pravidelnými čtenáři našeho „Literárního okna“, pak dobře víte, že mám na mysli krátkou básničku, ve verších nebo i nerýmovanou, vyjadřující náladu určitého okamžiku a napsanou jen tak, pro prchavé potěšení. Při jednom z literárních Zastavení (7. 6. 2022) na pobočce Šmidingerovy knihovny jsme se tímto velmi starým uměním zabývali a v následujících týdnech jsme si navzájem posílali svoje pokusy (více včetně ukázek viz [zde](#)).

Za příklad jsme si vzali několikero zavedených autorů, jako je Macuo Bašó, Petr Petříček nebo Roman Szpuk. A také našeho strakonického Jiřího Wagnera, který byl při akci navíc i osobně přítomný. Jeho haiku jsme si zvykli v našem časopisu počínaje číslem 2/2018 každý měsíc vyhlížet a vždycky jsme se na ně těšili. Věřím, že nás bylo takových hodně a že tedy teď, kdy se sedmileté období působení pana Wagnera v Kompostu završilo, zdaleka nevyslovuji svůj dík a uznání jen za sebe. Ostatně, právě důležitost k haiku vždycky v dějinách i v současnosti patřila – vzájemné obohacování a inspirace.

Někdo při psaní dodržuje tradiční rozsah 17 slabik (uspořádaných pokud možno do tří řádků: 5-7-5), někdo ne. Někdo píše výhradně o přírodě, jak to bývalo, někdo (například Jiří Hájiček) vkládá i jiné motivy. Více se o můžete dočíst v podrobnějším článku [zde](#). A chcete-li si sami skládat vyzkoušet, rozhodně se toho nebojte a prostě několika slovy začněte, vychutnejte si je a uvidíte, že další se dostaví tak nějak automaticky. Třeba takhle:

Sedmnáct slabik
Procítěný okamžik
Haiku je tady!

-ah-

Foto -ah-

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- Skorec má velmi husté peří, které mu zajišťuje tepelnou izolaci. Počet per je dvakrát větší než u srovnatelně velkého kosa. Jako ochrana před promáčením slouží pravidelné promašťování ze žlázy umístěné u kořene ocasu. Viděli jste někdy, jak vycházejí z řeky vodníci ve filmu „Jak utopit Dr. Mráčka aneb Konec vodníků v Čechách“? Jakmile jsou na vzduchu, mají hned suché šaty. A stejně tak sklouzne voda i ze skorce, když se vynoří a hned v tu chvíli dokáže i odletět.

Nohy jsou silné, přizpůsobené k velké námaze. Skorec patří mezi pěvce a nemá plovací blány, ale to mu nevádí, protože k pohybu pod vodou mu slouží zakulacená křídla. A co ještě mu pomáhá? Nozdry mají záklopku proti vniknutí vody. Je to blanka pokrytá peříčkem. Také oči jsou při ponoru chráněny, a to takzvanou mžurkou. Ta je průsvitná, pohybuje se od vnitřního koutku směrem dozadu a doplňuje horní a dolní víčko.

Pod hladinou okamžitě poklesne tepová frekvence a při vynoření se zase rychle obnoví. V krvi je oproti ptákům žijícím na suchu vyšší obsah barviva vázajícího kyslík. Zkrátka, příroda vybavila skorce pro jeho výjimečný způsob života tak dobře, jak to jen šlo. Díky tomu je ve výhodě oproti konkurentům. Dovede už od raného mládí (od 28. dne života!) něco, v čem se mu nikdo jiný nevyrovná. Rozhodně stojí za to se za ním vypravit k vodě a pozorovat ho. Kromě toho se na něj můžete podívat i na internetu, například ve třetím dílu televizního pořadu „V proudu“ – [zde](#).

Foto Vilém Hrdlička

- Skorec u nás žije po celý rok, protože se dokáže bez potíží potápět i v zimě. Běhá dokonce i pod ledem. Zatímco v hnízdním období mají jednotlivé páry při toku rozdělené úseky, a ty na sebe navazují (případně jsou odděleny neobsazenými místy), v mrazivém počasí sedí třeba i několikero jedinců u volné části hladiny a loví společně.

- Po té spoustě informací, které nám detektiv Ledňáček povyprávěl, je určitě všem jasné, že Podvodníkem ze Sekorovy knížky není nikdo jiný než právě skorec. Píše se tam o něm, že jej ptáčci našli na břehu potoka, na místě, kde voda tekla zvlášť prudce. Že se docela klidně procházel chvílemi po dně jako nějaký potápěč a že je v tomto podivuhodném umění pravým mistrem. **-ah-**

Zdraví a strava

USA

Typickou americkou kuchyni máme spojenou s velkým množstvím málo výživného jídla. Je to tedy tak trochu esence průměrného západního (moderního) jídelníčku. Fastfood, průmyslově zpracované potraviny a polotovary, nedostatek vlákniny, ovoce, zeleniny nebo luštěnin. Přesto jsme se na posledních kurzech zdravého vaření snažili všechny tyto nešvary vzít a překlomit je zdravějšími surovinami a postupy v rámci několika málo klasických pokrmů do příznivější verze. Pokud byste snad měli ve sklepě ještě nějakou tu dýni, rádi byste zařadili do jídelníčku více luštěnin třeba v podobě klasického burgeru nebo už nechcete po konzumaci klasického donutu užívat prášky na žlučník, nechte se inspirovat v několika následujících receptech. A pokud byste chtěli ulehčit svému zažívání po vánočních svátcích, můžete se vypravit na jeden z následujících kurzů zdravého vaření. Probíhají jednou měsíčně ve dvou totožných termínech až do května.

Čočkoule / čočkové burgery

Ingredience: vařená hnědá čočka (2 šálky), červená řepa (šálek), polovina cibule, hladká špaldová celozrnná mouka nebo libovolná bezlepková mouka (1/2 šálku), hrachová nebo jiná luštěninová mouka (1/2 šálku), kukuřičná strouhanka (1/2 šálku), lahůdkové sušené droždí (cca 3 lžičky), drcený len (2 lžičky), sójová omáčka (cca 3 lžičky), rostlinný olej (cca 3 lžičky + na smažení / pečení), sůl (cca 2 lžičky), petržel / celerová nať apod. (1/4 šálku), drcený pepř

Postup přípravy: Čočku uvaříme doměkka, slijeme přebytečnou vodu, necháme vychladnout a umixujeme dohladka. Řepu nastrouháme najemno a vymačkáme šťávu. Cibuli nakrájíme nadrobno. Vše smícháme dohromady s moukami, přidáme lahůdkové droždí, drcený len, olej, osolíme, opeříme a dochutíme sójovou omáčkou a posekanou petrželí nebo celerovou natí. Dohustíme kukuřičnou strouhankou. Z hmoty tvarujeme kuličky (3-4 cm) nebo burgery. Kuličky klademe na pečicí papír, potřeme olejem a pečeme na 200 °C do vytvoření kůrky 15-20 minut. Burgery smažíme na pánvi.

Foto -jj-

Bezlepkový dýňový chlebiček

Ingredience: dýně (1 a 1/2 šálku), hladká pohanková mouka (šálek), hladká rýžová mouka (1/2 šálku), jáhlové vločky (1/2 šálku), cukr (1/4 šálku), prášek do pečiva (2 lžičky), perníkové koření (lžička), zázvor (2-3 cm), hořká víceprocentní čokoláda (50 g), brusinky nebo rozinky (1/4 šálku), rostlinný olej (1/4 šálku), ovocný džus / rostlinné mléko / voda (1/3-1/2 šálku), sůl (špetka), sekané mandle (na posyp)

Postup přípravy: Mouky a vločky rozmícháme s práškem do pečiva. Dýni nastrouháme najemno, čokoládu posekáme nahrubo, zázvor nastrouháme nebo utřeme, smícháme s moukami a postupně přidáme

Foto -jj-

máčíme v rozeřáté hořké čokoládě. Můžeme posypat sekanými ořechy. -jj-

všechny zbývající ingredience. Rozmícháme do ne příliš řídkého těsta a dáme do vhodné formy vyložené pečicím papírem. Posypeme sekanými mandlemi a pečeme na 180 °C cca 40 minut.

Pečené donuty

Ingredience: hladká celozrnná špaldová mouka (250 g), droždí (1/4 kostky), banán, arašídové máslo (1-2 lžíce), cukr (cca 50 g), skořice (2 lžičky), sůl (špetka), voda (dle potřeby), rostlinný olej, hořká vícepercentní čokoláda

Postup přípravy: Do mouky rozdrobíme droždí, smícháme s cukrem, přidáme špetku soli a skořici. Banán rozmačkáme vidličkou a přimícháme společně s arašídovým máslem do mouky. Vypracujeme těsto a podle potřeby přidáme malé množství vody. Necháme alespoň hodinu v teple kynout. Z těsta vyválíme cca 1,5 cm silnou placku, z které vykrajujeme donuty. Přendáme na plech vyložený pečicím papírem a necháme ještě cca 20 minut dokynout. Na začátku a v průběhu pečení potřeme olejem. Pečeme na 180 °C dozlatova cca 15 minut. Hotové donuty

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,

Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Kateřina Wagnerová, Alan Šturm, Eva Legátová, Michal Štěpánek

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2025

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE